

Дієслова із префіксами *an-*, *auf-* найчастіше є інхоативними. Дієслова з префіксом *er-* теж можуть мати таке ж значення. Напр.:

<i>anspringen</i>	<i>aufwachen</i>	<i>erwachen</i>
<i>antreten</i>	<i>auftreten</i>	<i>errufen</i>
<i>angreifen</i>	<i>aufgeben</i>	<i>ergreifen</i>

Дієслова із префіксом *er-* разом з тим можуть мати й егресивне значення. Егресивними дієсловами є також утворення з префіксом *ver-*. Напр.:

<i>erarbeiten</i>	<i>verarbeiten</i>
<i>erreichen</i>	<i>verscheiden</i>
<i>erlangen</i>	<i>verderben</i>

Дієслова на *eln-* в основному мають ітеративне або демінутивне значення. Напр.:

<i>lächeln</i> (vgl. <i>lachen</i>)
<i>büsten</i> (vgl. <i>busten</i>)
<i>tänzeln</i> (vgl. <i>tanzen</i>)

Ітеративними дієсловами є дієслова на *ern-*. Напр.:

<i>plätschern</i> (vgl. <i>platschen</i>)
<i>klappern</i> (vgl. <i>klappen</i>)
<i>zügeln</i> (vgl. <i>ziehen</i>)

Отже, аспектуальність ми кваліфікуємо як функціонально-семантичну категорію, яка формується структурами мовних рівнів, і властива різним мовам, тобто є універсальною. Її зміст складає характер протікання дії. Для вираження цього змісту кожна мова має певний набір лексичних, словотворчих і граматичних засобів.

Категорія аспектуальності конститує граматичну семантику дієслова як частини мови, оскільки її загальна ознака передає процеси, які протікають у часі і які мають свого носія. Аспектуальність дає можливість актуалізувати дієслівні дії, прикріплюючи їх до конкретної ситуації. Вона співвідносить дію з її носієм, тим самим забезпечуючи імпліцитно (на семантичному рівні) зв'язок між суб'єктом і дією, суб'єктом, дією та об'єктом, що знаходить свій конкретний прояв у різножанрових текстах і дискурсах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарко А.В. К проблематике функционально-грамматической категории (глагольный вид и "аспектуальность" в русском языке) // Вопросы языкознания. – 1967. – № 2. – С. 180–192.
2. Маслов Ю.С. Очерки по аспектологии. – Л.: Из-во лен. ун-та, 1984. – 356 с.
3. Diez Fr. Grammatik der romanischen Sprachen. – Bonn, 1872. – 145 s.
4. Duden. Die Grammatik // Dudenverlag. – Mannheim. – Band 4. – 1984. – S. 568.
5. Walser M. Ehen in Philippsburg. – Frankfurt / Main, 1957. – S. 238.
6. Walser M. Die Rückkehr eines Sammlers. – Erzählte Zeit. – S. 230–241.
7. Sven-Gunnar A. Aktionalität im Deutschen. Eine Untersuchung unter Vergleich mit dem russischen Aspektsystem. – Upsala, 1972. – 254 s.

Микола Гамзюк

УТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ШЛЯХОМ НАВ'ЯЗУВАННЯ ПОНЯТТЯМ ВІДНОСИН НЕСУМІСНОСТІ (на матеріалі німецької мови)

В основі семантичних змін, які призводять до утворення фразеологізмів, знаходиться переосмислення слів чи словосполучень. Під переосмисленням у цій роботі розуміється повна або часткова транспозиція власних значень лексичних прототипів, що призводить до фразеологічної абстракції. В результаті переосмислення слово стає виразником іншої предметно-логічної чи емотивної інформації. Хоча переосмислення окремих лексем чи словосполучень відбувається на лексичному рівні, розрізнення слів з прямим і переносним значенням можливе лише у контексті при сполученні з іншими словами у рамках висловлювання.

Слово є умовним звуковим (чи письмовим) знаком предметів, явищ чи властивостей, які є зовнішніми по відношенню до людини, і з якими слово пов'язане асоціативним зв'язком. Слово

чи словосполучення є носієм певного образу, уявлення, думки про означуваний ним об'єкт. Разом з тим воно виражає і почуття, прагнення людей, їхні інтереси і потреби. Значення слова виникає в практичній діяльності, у якій люди пізнають предмети, явища, відношення між ними і результати цього пізнання фіксують у словах, їхніх значеннях. Значення слова відображає предмети через їхнє узагальнення, яке одержується не тільки в індивідуальному пізнавальному досвіді окремої людини, а являє собою результат суспільної практики, воно виступає засобом формування і закріплення здобутого знання про предмети і явища об'єктивної дійсності [1, 303–394]. Пізнаючи довколишній світ, людина виділяє певні об'єкти і називає їх за допомогою якої-небудь ознаки. Як правило, властивості предметів зовнішнього світу багатогранні і виділяються людиною у вигляді певних властивостей і відношень, які кваліфікуються як суттєві чи несуттєві. Властивості і відношення предметів складають ознаки. Сукупність усіх ознак, що виділяються в об'єкта у процесі пізнання і відомі усім членам мовного колективу, утворює смисл (або концепт) слова. Суттєві ознаки складають поняття, оскільки кожна з них, взята окремо, необхідна, а у своїй сукупності достатня для виділення певного об'єкта з-поміж інших. Об'єктам можуть також приписуватися певні властивості, яких вони реально не мають.

Одиниці значення, які відображають у мові виділені ознаки предметів і явищ зовнішнього світу, називають семами. Відповідно до ознак семи поділяються на основні, що виражають суттєві ознаки, та потенційні, які виражають несуттєві ознаки. Так, слово "кінь", наприклад, має несуттєву ознаку "засіб пересування". Окрім вираження образів, уявлень і думок про властивості об'єкта слово може виражати також емотивне ставлення з боку членів мовного колективу до зазначеного об'єкта. Емоції також виражаються у значенні слова у вигляді основних і потенційних сем. Так, слово "кінь" має також потенційну емотивну сему "шанобливе ставлення як до сильної і корисної тварини, символу певного суспільного становища". Виділені і названі предмети та властивості зовнішнього світу продовжують залишатися об'єктами пізнання з боку суспільства. В результаті цього певні ознаки, що виділялися як суттєві, стають несуттєвими, і, навпаки, несуттєві ознаки можуть переходити у суттєві, може змінюватися ставлення з боку суспільства до виділеного та проіменованого об'єкта.

Система значень слова – явище складне. У семантичній структурі слова розрізняють, передусім, лексичне і граматичне значення. Лексичне значення – це суспільно усвідомлений, реальний зміст слова, що відображає явища об'єктивної дійсності, ставлення до них з боку суспільства, ставлення до слова відносно доречності чи недоречності вживання його у певному контексті. Граматичне значення – це загальне й абстраговане значення, яке доповнює лексичне і виражає відношення одного слова до інших слів у межах мовної системи [5, 4].

Поняття виникає внаслідок розумових операцій аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння, узагальнення. При утворенні різних понять одні ознаки виділяються як суттєві, інші – як несуттєві, що виражається у різній мірі абстрагування від ознак об'єкта чи об'єктів.

Оскільки предмети зовнішнього світу знаходяться у певному взаємозв'язку і взаємозумовленості, то у певних відношеннях знаходяться і поняття. За змістом поняття поділяються на непорівнювані та порівнювані. Непорівнювані поняття не мають загальних родових ознак, порівнювані такі ознаки мають. Порівнювані поняття поділяють на сумісні і несумісні. Сумісними називають такі поняття, видові ознаки яких забезпечують повне або часткове співпадання їхніх обсягів. Між сумісними поняттями існує три види відношень: тотожність, перехрещення, субординація. У відношенні тотожності знаходяться поняття, які співпадають за своїм обсягом, але мають різний смисл. У відношенні перехрещення знаходяться поняття, обсяги яких частково збігаються. Відношення субординації фіксує зіставлення родового і видового поняття. Несумісними називаються поняття, видові ознаки яких зумовлюють повне незбігання їхніх обсягів. Несумісні поняття можуть також знаходитись у трьох відношеннях: координації (супідрядності), контрадикторності (суперечності), контрарності (протилежності). Відношення координації передбачають наявність у понять загальної родової семи, але різних видових, в результаті чого поняття виключають одне одного. У відношеннях контрадикторності знаходяться взаємовиключаючі поняття, одне з яких вказує на певну ознаку, а інше її заперечує. Контрарні відношення між поняттями передбачають не

тільки наявність загальної родової семи і заперечення однією ознакою іншої, але й заміну її на протилежну.

Порівняння слів, які є матеріально-ідеальними утвореннями, також пов'язане з аналізом і синтезом. Аналіз окремих слів полягає у розкладанні їх на менші частини: у слові виділяється матеріальна форма і зміст, у формі – окремі склади, звуки (букви). Зміст, у свою чергу, поділяється на окремі види значення: денотативне, сигніфікативне, в останньому виділяється предметно-логічне, емотивне, функціонально-стилістичне, образно-мотиваційне. Відбувається поділ кожного з видів значення на семи, серед яких виділяють основні і потенційні. Виділення певних елементів слів передбачає їхнє наступне об'єднання у нове поняття чи нове слово. Поєднання частин слів, як прийом утворення нового слова, вивчається словотвором. Тому ми розглядатимемо лише ті випадки, коли відбувається перенесення тільки емотивних сем, чи груп сем, до яких входять емотивні.

Виявлення значень слів є можливим лише за умови порівняння однієї одиниці з іншою для виявлення загальних чи різних ознак шляхом аналізу і синтезу, при цьому частина ознак може бути спільною (інтегральні ознаки), а частина різними (диференційними), які виділяють це слово з-поміж інших слів [6, 43–44]. Ступінь абстрактності при порівнянні слів може бути різним, так, наприклад, слово *Bude* може мати такі ознаки, що виражають ступені абстракції: *Bude – trinken* – "предметність"; *Bude – Freude* – "конкретність"; *Bude – Berlin* – "загальність"; *Bude – Rose* – "артефакт"; *Bude – Werk* – "житло людини"; *Bude – Zelt* – "зроблений з твердого матеріалу"; *Bude – Haus* – "побудоване з дощок". При зіставленні слів *Bude* і *Bruchbude* останнє має також окрім зазначених предметно-логічних емотивну сему "презирливе ставлення".

Ієрархічна побудова семної структури полягає у видо-родовому відношенні граматичних сем нижчого рівня до вищого. Лексичне ж значення не має у своєму складі підсистем з логічно суворим і симетричним розподілом компонентів і завжди пов'язане з відокремленням деяких живих зв'язків слів та приписуванням словам деякої кількості несуттєвих ознак [6, 40].

Виділення і наступне об'єднання компонентів слів визначається потребами людей і завданнями, які вони ставлять перед собою. При утворенні фразеологічних одиниць такими завданнями є: передача емотивної чи емотивної і предметно-логічної інформації про певний об'єкт з використанням старої матеріальної форми слів.

Враховуючи зумовленість й опосередкованість означуваного та означального слова іншими мовними знаками [6, 275], видається можливим утворення нових понять шляхом порушень логічних зв'язків між словами, точніше, між поняттями, які ці слова виражають. У цьому випадку об'єднання слів чи словосполучень відбувається не на основі зв'язків, що існують між об'єктами зовнішнього світу, а ґрунтується на схожості їхньої форми, денотатів, сигніфікатів, певних загальних сем, як основних, так і потенційних. При нав'язуванні словам нових типів нелогічних відносин при утворенні фразеологічних одиниць вирішується два види завдань: виділення чи підсилення емотивності та введення її до системи основних сем новоутвореного поняття. При цьому може допускатися збереження чи часткова дезактуалізація предметно-логічних сем, коли утворюються логічно-емотивні або емотивно-логічні фразеологізми та повна дезактуалізація зазначених сем при утворенні емотивних фразеологічних одиниць. На основі вказаних цілей здійснюється підбір слів для порівняння, і встановлюються певні види зв'язку між ними: тотожність, перехрещення, субординація, контрарність, контрадикторність. До уваги беруться також логічні відношення між поняттями, які виражають слова.

Алогічні єдності, що виникають у результаті нав'язування словам нових типів відносин, стимулюють інші психічні явища, що пов'язані з мисленням: пам'ять, сприйняття, уяву, викликаючи на поверхню образно-мотиваційну основу об'єктів, знаками яких є слова. Вченими було встановлено, що одержання інформації людським мозком забезпечується його здатністю до сприймання, зберігання і відтворення пам'яттю, а переробка і використання – уявою [7, 12]. І сприйняття, і уява оперують з образами, образною може бути і пам'ять [1, 144–250]. Образи, уявлення об'єктів, що запам'ятовуються, асоціюючись зі словами, закріплюються в них і завдяки цьому набувають відносно стійкого характеру. Це наочно демонструють слова з нульовим денотатом "*русалка*", "*мавка*" та ін., що є результатом людської уяви. В результаті нав'язування словам нелогічних відносин активізується образно-мотиваційна пам'ять, і

відтворюються образи предметів, що порівнюються. Виникає ефект двопланового сприйняття цих об'єктів, який є тим яскравішим, чим більші відмінності існують між об'єктами.

Повертаючись до механізмів утворення фразеологічних одиниць шляхом алогічного поєднання компонентів та аналізу становлення емотивного компонента значення, відзначимо, що це явище підлягає законам уяви, оскільки тільки в уяві людини є вихід за межі безпосередньо даного, певне абстрагування від реальної дійсності. За висловом Сеченова, витвори уяви – "це небували в світі сполучення минулих вражень, небувалим є лише сполучення елементів вражень" [1, 223].

Нав'язування координованості некоординованим поняттям

Нав'язування координованості здійснюється за рахунок безсполучникового зв'язку, а також за допомогою єднальних сурядних сполучників. Найчастіше у цій ролі виступає єднальний сполучник *und*, інші сполучники у складі фразеологічних одиниць вживаються значно рідше. Відомо, що сполучники виражають лише логікограматичні зв'язки і не мають лексичного значення [5, 176–177].

Нав'язування координованості контрарним і контрадикторним поняттям

Координованість може нав'язуватись несумісним контрарним і контрадикторним поняттям. Загальною рисою цих відносин є наявність в одного з понять ознаки, яка заперечує ознаку іншого, і навіть заміняє її на протилежну. Обидва поняття мають загальну родову ознаку, що є основою для їхнього об'єднання. Це є основою для вираження родового поняття знаком вторинної номінації, що виникає внаслідок дії зазначеного механізму, напр.: *mit (samt) Kind und Kegel* – "з усією сім'єю, з чадами і домочадцями, з усім добром" [3, 379]. У наведеному прикладі слова знаходяться у контрарних відносинах, оскільки іменник *Kind* означає шлюбну дитину, а *Kegel* – позашлюбну. Вираз спочатку мав значення "з усіма дітьми".

Коли видові поняття, що знаходяться у відносинах контрарності, вичерпують сумою своїх об'ємів обсяг родового поняття, то контрадикторні поняття такої властивості не мають, напр.: *wie du gehst und stehst; wie er (sie, es) geht und steht* – "ось прямо так, не сходячи з місця" [3, 248]; *alt und jung* – "старі і малі, геть усі" [3, 27]; *Freund und Feind* – "усі, друзі і вороги, друг і недруг" [3, 224]. Об'єднання контрарних понять може здійснюватися без сполучників, напр.: *Athlet Flohbein* – "Schwdchling (scherzhafte Verbindung von zwei einander widersprechenden Vorstellungen)" [11, 51]. Слово *Flohbein* є характеризуючим іменем. Мається на увазі невелика фізична сила атлета з блошиними ногами.

Оскільки сума видових понять не вичерпує усього обсягу родового, називаючи лише його межі, то це є джерелом емотивності новоутворених одиниць, оскільки відбувається об'єднання слів з антонімічним значенням. Емотивна маркованість окремих слів відіграє у цьому випадку другорядну роль, вона сприяє лише збільшенню інтенсивності емоцій.

Нав'язування координованості тотожним поняттям

У відносинах тотожності знаходяться декілька видів понять: по-перше, як відзначалося, кожне слово тотожне саме собі; тотожними є також абсолютні синоніми, слова, що мають різну форму, проте виражають ідентичні поняття; по-третє, тотожними є слова, які мають загальний обсяг, проте мають різний зміст. Відношення координованості нав'язуються кожному виду тотожних понять.

Нав'язування координованості тотожним поняттям виконує функцію інтенсифікації або тривалості, напр.: *Schlag auf Schlag; Meile um Meile; Schritt für Schritt; wieder und wieder*. Повторюватися можуть різні частини мови: іменники: *Beeihung, Beiehung!* – "beeile dich" [11, 63]; дієслова: *schau, schau!* – "Ausruf der Verwunderung" [9, 1393]; прислівники: *locker, locker!* – "давай-давай"; *da, da!* – "zeigt Spott" [10, 529]. Деякі слова можуть повторюватися трикратно, що сприяє підвищенню емотивності, напр.: *na, na, na!* – "Ausruf der Berraschung" [9, 1849]; *und, und, und!* – "(emotional) und dergleichen mehr" [8, 1598]. Повтор слів без сполучників є емоціогенним фактором, оскільки кожний елемент, взятий окремо, не має такого яскраво вираженого емотивного значення, як у складі одиниці, утвореної шляхом редуплікації. За допомогою безсполучникового повтору відбувається підсилення емотивності, яка міститься у семантичній структурі як повнозначних, так і службових слів. Оскільки повтор з точки зору логіки є зайвим, завдяки йому інтенсифікуються саме емотивні семи.

Нав'язування координованості субординованим поняттям

Підсилення загальних сем відбувається також при нав'язуванні координованості субординованим поняттям. Така операція також з точки зору логіки є надлишковою, оскільки видове поняття органічно входить у родові, тому такі утворення є емотивними, напр.: *Ewig und drei Tage* (*dauern, warten usw.*) – "без кінця-краю, цілу вічність (тривати, чекати тощо)" [3, 189]. При нав'язуванні координації субординованим поняттям відбувається підсилення загальних для обох понять сем – "час, тривалість", а також нейтралізація інших предметно-логічних сем. Емотивність виникає як реакція на події, що описуються у висловлюванні.

Нав'язування координованості несумісним поняттям

Семантичні зміни, що відбуваються при нав'язуванні відносин координованості несумісним поняттям, добре спостерігаються на прикладі фразеологічної одиниці *Pfui, Spinne!*, утвореної поєднанням вигуку з іменником. Вигук та іменник не мають загальних граматичних й основних предметно-логічних сем, оскільки вигук *Pfui!* має значення „*Ausruf des Mißfallens, Ekels, moralischen Enttästung*" [8, 1434]. Семантична структура слова *Spinne* може бути представлена таким чином: категоріальна сема – "предметність", субкатегоріальна сема першого рівня – "конкретність", субкатегоріальна сема другого рівня – "загальна назва", субкатегоріальна сема третього рівня – "назва тварини", лексичне значення – "членистоноге, що має певні біологічні ознаки" та потенційні ознаки – "приписувана павуку властивість висмоктувати отруту з квітів і передавати її через укуси чи дотик", що пов'язане також з емотивною семою "застережливе і зневажливе ставлення до павука" [див.: 12, 978]. Надання іменникові та вигуку відносин координованості сприяє дезактуалізації предметно-логічних та емотивних сем іменника й актуалізації потенційної емотивної семи. З іншого боку відбувається дезактуалізація інших значень вигуку, окрім "вираження відрази". Повтор однієї і тієї ж семи у двох словах сприяє підвищенню емотивності висловлювання, яке поєднує ці слова.

Таким чином, емотивність при нав'язуванні відносин координованості некоординованим поняттям виникає внаслідок емотивної маркованості окремих слів, серед яких є такі, що виникають внаслідок емотивного переосмислення, емоційної реакції на події, що зображаються у висловлюванні, зіставленням антонімів.

Велику роль при утворенні емотивності шляхом нав'язування координованих відносин некоординованим поняттям відіграють фонетичні засоби: алітерація, асонанс, рима, ритм.

Між компонентами, яким нав'язуються відношення координованості, виникає ідіоматичний зв'язок, оскільки тільки у своєму сполученні ці слова виражають переосмислене поняття і одне зумовлює інше. Зв'язок ідіоматичного словосполучення з іншими компонентами висловлювання можна назвати вибірковою. В організації слів у висловлюванні існує певний порядок: коротше за фонетичним складом слово знаходиться перед довшим, менш значуще слідує за більш значущим.

Нав'язування протиставлення протиставним поняттям

Логічні відношення протиставлення існують при порівнянні двох понять, коли одне з них має певні ознаки, а інше їх просто заперечує (контрарність), або заміняє їх на інші (контрадикторність), про що більш докладно йшлося раніше. Протиставлення досягається за допомогою протиставних сполучників: *aber, oder, sondern*, а також за рахунок безсполучникового зв'язку [5, 178].

Нав'язування таких відносин словам, які не є антонімами, є одним із засобів утворення емотивності у мові. Відношення протиставлення нав'язуються сумісним, несумісним і непорівнюваним поняттям.

Нав'язування протиставлення координованим поняттям

Емотивність у цьому випадку виникає внаслідок взаємодії предметно-логічних сем як результат їхнього протиставлення [див.: 7, 47]. Емотивність при утворенні нових понять шляхом нав'язування антонімічності координованим поняттям виникає також за рахунок потенційних емотивних сем хоча б одного з компонентів, напр.: *klein aber fein* – "маленьке, а важеньке; мала штучка червінчик, а ціна велика" [3, 385]. У зазначеному словосполученні прикметник *fein* має основну емотивну сему позитивного ставлення, що знаходить своє відображення в емотивній маркованості фразеологізму.

Оскільки поняття можуть виражатися не тільки словами, але й словосполученнями, то відношення координованості можуть нав'язуватися семантично залежним словам, що входять

до складу словосполучення. Це спостерігається при нав'язуванні відносин протиставлення словосполученням, у яких семантично провідні компоненти знаходяться у відносинах координованості, а семантично залежні є антонімами, тобто знаходяться у відносинах контрадикторності, напр.: *Kleine Ursachen, groÙe Wirkungen* [2, 589]. Семантично залежними словами у цьому висловлюванні є прикметники *groÙ* і *klein*. Цим словам також нав'язуються відношення координованості, у яких перебувають іменники. Виражаючи протилежні ознаки предметів, прикметники протиставляють також іменники, що є джерелом емотивності цих одиниць. Додатковим джерелом емотивності фразеологічної одиниці є її бездієслівний характер.

Іншим видом нав'язування поняттям відносин протиставлення є предикативні словосполучення, напр.: *Intelligenz sduft, Dummheit siegt* [11, 375]. Враховуючи вербоцентричний характер речень німецької мови, семантично провідними компонентами предикативних словосполучень є дієслова, які знаходяться між собою у відношеннях координованості. За граматичним значенням у координованих відношеннях знаходяться також іменники *Intelligenz* і *Dummheit*, оскільки перший є конкретним іменником, збірною назвою, а другий є абстрактним поняттям. Проте за лексичними семами ці слова є антонімами. Слово *Intelligenz* має сему "наявність розуму", що викликає шанобливе ставлення, лексема *Dummheit* – "відсутність розуму", яка викликає презирливе ставлення. Протиставлення одного словосполучення іншому є результатом нав'язування відносин координованості іменникам, що виражають антонімічні поняття. Додаткова емотивність виникає внаслідок емотивної маркованості дієслова *saufen*, а також як емотивна реакція на опис подій, що зображаються у висловлюванні.

Нав'язування протиставлення тотожним поняттям

При утворенні фразеологізмів протиставлення нав'язується тотожним поняттям другого виду, тобто повним синонімам, утворення емотивності спостерігається на прикладі фразеологізму *Stimmt das, oder habe ich recht?* – "хіба це не так?, хіба я не маю рації?" [4, 223]. Обидва вирази є синонімами, що виражають підтвердження істинності попереднього висловлювання. Протиставлення думки самої собі нейтралізує відношення альтернативності і є засобом утворення емотивності.

Протиставлятися можуть також тотожні поняття третього виду, які співпадають за обсягом, але відрізняються за змістом, напр.: *Lieber keine Haare als eine Glatze* – "scherzhaftes Tuscheln an einen Kahlkopfigen" [11, 315]. І одне, й інше поняття виражають відсутність волосся на голові, проте вони не є абсолютними синонімами, оскільки відсутність волосся може бути наслідком стрижки. Емотивність виникає як реакція на події, що зображаються у мікротексті, а також за рахунок бездієслівного характеру висловлювання.

Нав'язування протиставлення непорівнюваним поняттям

До непорівнюваних понять належать прикметники і вигуки, що не мають загальних граматичних сем. Протиставлення таких слів не призводить до переосмислення цих слів, проте вигук надає висловлюванню емотивності, напр.: *klein aber oho!* – "маленьке, а важеньке; мала штучка червінчик, а ціна велика" [3, 385]. Додатковими засобами емотивності цього висловлювання є також ритм і алітерація.

Таким чином, емотивність при нав'язуванні поняттям відносин протиставлення, виникає, передусім, за рахунок самого протиставлення, певний внесок у загальну емотивність фразеологізму робить також емотивна маркованість окремих компонентів, як і емотивна реакція на події, які зображені у висловлюваннях, їхній бездієслівний характер, а також за рахунок алітерації, асонансу, рими, ритму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костюк Г.С. Психологія. – Київ: Радянська школа, 1968. – 572 с.
2. Німецько-руський фразеологічний словарь / Под ред. Л.Э. Бинович, Н.Н. Гришина. – М.: Русский язык, 1975. – 656 с.
3. Німецько-український фразеологічний словник / Укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. – К.: Рад. шк., 1981. – Т. 1. – 416 с.
4. Німецько-український фразеологічний словник / Укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. – К.: Рад. шк., 1981. – Т. 2. – 382 с.

5. Смеречанський Р.І. Довідник з граматики німецької мови: Довідк. вид. – К.: Рад. шк., 1989. – 304 с.
6. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания. – М.: Просвещение, 1975. – 271 с.
7. Стилистика английского языка: Учебник / А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко. – К.: Выща шк., 1991. – 271 с.
8. Deutsches Universalwörterbuch / Unter Leitung von G. Drosdowski. – Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1989. – 1816 s.
9. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bänden / Unter Leitung von G. Drosdowski. – Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1976. – 2992 s.
10. Heyne M. Deutsches Wörterbuch. – Leipzig: Verlag von S.Hinzel, 1890–1895. – Bd. 1. – 1282 s., Bd.2. – 1238 s., Bd. 3. – 1464 s.
11. Кьппер Н. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. – Hamburg: Claassenverlag, 1963. – 523 s.
12. Rührig L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. 3. Aufl. – Freiburg: Herder, 1976. – 1255 s.

Ірина Гумовська

ДЕРИВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТАХ

Словотвір у системі кожної мови є важливим засобом її збагачення, її розвитку, зв'язку з різноманітними процесами діяльності людини у суспільстві, а також є засобом номінації понять. Висвітлення дериваційних процесів при вивченні різних термінологічних систем дає можливість простежити закономірності у способах творення термінів різних галузей знання, що безпосередньо пов'язані зі справою впорядкування відповідних термінологічних систем, з їх нормалізацією та подальшим збагаченням.

Дослідженням дериваційних процесів присвячено праці Г. Винокура [2], Р. Зятковської [3], В. Лейчика [4], О. Сербенської [5] та ін. Особливості словотвору в технічній терміносистемі аналізує Г. Винокур. Питання словотворчого статусу в науковій термінології досліджує Р. Зятковська. Цікавими для нашої роботи є думки про дериваційні поля української юридичної термінології О. Сербенської [5].

Метою даної статті є здійснення структурно-словотворчого аналізу системи сучасних англійських юридичних термінів, що функціонують в економічних текстах. При розгляді дериваційних особливостей юридичних термінів беремо до уваги те, що формування їх проходило так:

- 1) шляхом залучення похідних слів, словосполучень;
- 2) шляхом поповнення лексемами, що утворюються за допомогою словотворчих ресурсів англійської мови;
- 3) шляхом морфологічної афіксації;
- 4) шляхом запозичення і засвоєння дериватів з інших мов.

У процесі дослідження нами враховано структурно-словотворчі особливості термінів першої, другої та третьої груп, зокрема такі моменти:

- 1) англійські юридичні терміни реалізуються різними морфологічними категоріями (іменником, прикметником, дієсловом, прислівником);
- 2) термінотворчі ресурси – це передусім морфеми, основи слів, словосполучення, фонемні;
- 3) загальну класифікацію юридичних термінів доцільно проводити, виходячи з їх морфолого-синтаксичної структури. При цьому, як показав аналіз фактологічного матеріалу, функціонують два основних типи юридичних термінів: терміни-слова та терміни-словосполучення.

Спостереження над юридичною термінологією у структурі економічного дискурсу дають можливість виділити такі типи термінів у відповідності до їхньої морфемної структури:

1. Непохідні: *tax, court, lease, law, crime*.
2. Похідні: *ownership, abatement, creditor, co-borrower, easement*.
3. Складні: *owner-occupier, treaty-contract, time-charter*.

Терміни-слова, в свою чергу, подані як кореневими, так і похідними утвореннями. Серед кореневих можна виділити основні та неосновні терміни. Основні терміни з'явилися як